

Verslag van het verantwoordingsorgaan over het jaar 2022

1. Inleiding

Conform artikel 14 van de statuten van het Pensioenfonds voor de Architectenbureaus is sinds 1 juli 2014 het verantwoordingsorgaan ingesteld in de plaats van de Deelnemersraad. Het verantwoordingsorgaan heeft daarbij extra taken en bevoegdheden gekregen.

Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het gevoerde beleid en over de beleidskeuzes voor de toekomst. Dit doet het verantwoordingsorgaan onder andere aan de hand van het jaarverslag, de vastgelegde beleidskeuzes en de bevindingen van de raad van toezicht. Het verantwoordingsorgaan stelt vast in hoeverre het bestuur bij de besluitvorming op evenwichtige wijze rekening heeft gehouden met de belangen van alle belanghebbenden bij het fonds.

Het verantwoordingsorgaan bestond in het eerste halfjaar van 2022 uit de dames E. Borgert en D. Verweij en de heren B. van den Bos, G.J. Groeneveld (voorzitter), M. Kuijt en S. Vink. Vanwege het verstrijken van de tweede termijn van de heer G.J. Groeneveld is hij per juli 2022 opgevolgd door mevrouw W. Vester. Mevrouw E. Borgert heeft de rol van voorzitter per 1 juli 2022 overgenomen.

Het verantwoordingsorgaan heeft de werkzaamheden verricht op basis van het Reglement Verantwoordingsorgaan, waarin de taken en bevoegdheden met wettelijke en aanvullende adviestaken staan vermeld. Bij de invulling van de taken zijn het jaarplan 2022 en de van het bestuur (o.a. adviesaanvragen) en de raad van toezicht ontvangen informatie mede uitgangspunt geweest.

Een afvaardiging van het verantwoordingsorgaan heeft in 2022 een selectieproces doorlopen voor de invulling van een aankomende vacature in de raad van toezicht per 1 juli 2022.

In 2022 heeft het verantwoordingsorgaan elf keer vergaderd, waarvan drie keer in aanwezigheid van een vertegenwoordiger van het bestuur. Drie keer is met de raad van toezicht vergaderd. Eveneens is er drie keer door de voorzitters van de organen vergaderd. Er zijn in 2022 vier studiedagen geweest voor het verantwoordingsorgaan, waarvan drie tezamen met het bestuur en de raad van toezicht. Ook heeft het verantwoordingsorgaan éénmaal met de Werkgroep Jaarwerk vergaderd. Een deel van de vergaderingen heeft, vanwege de nasleep van de Covid19-pandemie, digitaal plaatsgevonden.

2. Oordeel

Het verantwoordingsorgaan heeft een positief oordeel over het handelen van het bestuur, over het gevoerde beleid en over de beleidskeuzes voor de toekomst. Daarbij is het verantwoordingsorgaan van mening dat het bestuur bij de besluitvorming op evenwichtige wijze rekening heeft gehouden met de belanghebbenden van het fonds. In aanvulling op dit oordeel zijn de bevindingen en aanbevelingen themagewijs beschreven in het volgende hoofdstuk.

3. Bevindingen en aanbevelingen

3.1 Financieel

Het verantwoordingsorgaan heeft de jaarrekening op hoofdlijnen beoordeeld en haar oordeel mede gebaseerd op de rapportage van de onafhankelijke externe accountant (PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.) en de certificerend actuaris (Milliman Pensioenen B.V.), die beiden hebben aangegeven akkoord te zijn met de jaarrekening 2022.

3.2 Opvolging aanbevelingen en adviezen 2021

Vastgesteld kan worden dat het merendeel van de door het verantwoordingsorgaan in het rapport over 2021 beschreven aanbevelingen door het bestuur is opgevolgd.

3.3 Adviesaanvragen 2022

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2022 vijf adviezen gegeven. Dit betrof de volgende onderwerpen:

Onderwerp	Periode	Aard advies
1. Communicatiebeleidsplan 2022-2024	januari 2022	Positief
2. Eenmalige extra toeslagverlening per 1 september 2022	juni 2022	Positief
3. Aanpassing uitvoeringsreglement	november 2022	Positief
4. Toeslagbesluit per 1 januari 2023	november 2022	Positief
5. Samenstelling van de premie en hoogte van de premiecomponenten	november 2022	Positief

3.4 Verantwoording door raad van toezicht

De raad van toezicht heeft op 15 maart 2023 mondeling en schriftelijk verantwoording over 2022 afgelegd aan het verantwoordingsorgaan.

Aan de hand van het rapport van bevindingen van de raad van toezicht over 2022, ten behoeve van het bestuur en het verantwoordingsorgaan, heeft het verantwoordingsorgaan kennisgenomen van de bevindingen en aanbevelingen van de raad van toezicht over 2022 met betrekking tot de volgende thema's:

- Algemeen beleid en functioneren bestuur
- Governance

- Financiële opzet: risicokader en premie- en indexatiebeleid
- Beleggingsbeleid en vermogensbeheer
- Uitbesteding en IT
- Communicatie en transparantie
- Risicomanagement en compliance
- Internal audit.

Het verantwoordingsorgaan herkent zich in de inhoud van het rapport dat heeft geleid tot een positieve oordeelsvorming over het functioneren van het bestuur.

3.5 Verantwoording door bestuur

Het door het bestuur gevoerde beleid wordt door het verantwoordingsorgaan op een aantal hoofdthema's beoordeeld, waarbij door de formulering van een normen- en beoordelingskader, aan de hand van de bevindingen tot een oordeel en aanbevelingen wordt gekomen. Hierbij zijn alle notulen van de in het afgelopen jaar gehouden vergaderingen, de kwartaalrapportages van het dagelijks bestuur, het rapport van bevindingen van de raad van toezicht en het jaarverslag 2022, de informatiebronnen waarop het verantwoordingsorgaan het oordeel baseert.

Het verantwoordingsorgaan dankt het bestuur voor de transparante communicatie en het vertrouwen.

3.5.1 Governance

Normenkader

De governance van het fonds moet voldoen aan de in de Wet versterking bestuur pensioenfondsen (Wvbp) en de Code Pensioenfondsen gestelde eisen. Het bestuur dient uitstekend gekwalificeerd te zijn, voldoende divers, stabiel, proactief en in control. Een goede governancestructuur en voldoende countervailing power is van belang voor een verantwoorde en efficiënte bedrijfsvoering.

Bevindingen

Bestuur

Het Pensioenfonds voor de Architectenbureaus hanteert een paritair bestuursmodel met een bestuur, bestaande uit 8 leden, waarvan 2 onafhankelijke leden. De bestuursleden zijn betrokken en gaan respectvol met elkaar om. Binnen het bestuur is een taakverdeling in 4 verschillende permanente commissies gemaakt:

- Beleggingsadviescommissie (BAC)
- Communicatiecommissie (CC)
- Pensioencommissie (PC)
- Risicocommissie (RC).

Daarnaast zijn er separate werkgroepen gevormd voor het jaarverslag en de Protocolcommissie voor de ontwikkelingen rondom het nieuwe pensioencontract.

Begin 2022 is de Pensioen- en communicatiecommissie (CPC) opgesplitst in een Communicatiecommissie (CC) en een Pensioencommissie (PC). Reden hiervoor is dat het bestuur met twee commissies beter denkt te kunnen anticiperen op de ontwikkelingen op het gebied van communicatie, pensioen en uitbesteding, mede in het kader van de WTP. De raad van toezicht heeft ingestemd met de functiewijzigingen van mevrouw M. Groenen, mevrouw J. van Leeuwen en de heren R. Meulenbroek en I. Slikkerveer, in verband met de nieuwe samenstelling van de Communicatiecommissie en de Pensioencommissie.

Afgelopen jaar heeft het bestuur de portefeuilles ESG en IT toegevoegd aan de bestaande governancestructuur en zijn mevrouw J. van Leeuwen respectievelijk de heer H. de Vaan als portefeuillehouders door het bestuur benoemd, onder voorbehoud van goedkeuring van DNB.

Per 1 januari 2023 heeft de heer J. van Beek de heer M. van der Veen opgevolgd als sleutelfunctiehouder interne audit.

De mandatering voor besluitvorming in commissies is verankerd in de reglementen van de verschillende commissies. Hierin is opgenomen welke onderwerpen en/of besluiten gemandateerd kunnen worden en welke plenair behandeld moeten worden.

Het bestuur heeft opvolging gegeven aan de aandachtspunten uit de, onder leiding van TENEA, in 2021 gehouden zelfevaluatie. In december 2022 heeft er opnieuw een zelfevaluatie door het bestuur plaatsgevonden. Ditmaal met behulp van de app 'Mentimeter' in plaats van onder externe begeleiding. Daaruit is naar voren gekomen dat het bestuur (evenals RvT en VO) te maken krijgt met een toenemende workload rondom de WTP. Het bestuur heeft als aandachtspunt '2C2M' (commitment & continuïteit en menselijke maat) geïntroduceerd en gaat de opvolging van de zelfevaluatie per kwartaal evalueren.

De volgende wijzigingen en herbenoemingen hebben plaatsgevonden in de samenstelling van het bestuur en de commissies:

- De heer R. Meulenbroek is per 1 januari 2022 benoemd tot voorzitter van het bestuur voor een periode van 2 jaar.
- De heer P. Bos is door het bestuur aangesteld als programmamanager WTP.
- De heren A. Soederhuizen en P. de Groot zijn per 1 juni 2022 herbenoemd voor een 2^e termijn als onafhankelijk bestuurslid.
- De heer H. de Vaan is per 1 september 2022 herbenoemd voor een 2^e termijn als bestuurslid.
- Mevrouw J. van Leeuwen is per 1 januari 2023 herbenoemd voor een 2^e termijn als bestuurslid.

Raad van toezicht

De raad van toezicht heeft in 2022 een zelfevaluatie uitgevoerd onder externe begeleiding van TENEA.

Eind 2022 heeft de raad van toezicht, samen met het verantwoordingsorgaan, een budgetaanvraag bij het bestuur ingediend voor het inschakelen van een extern adviseur met betrekking tot het WTP-traject. Daarbij is het uitgangspunt dat de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan gebruikmaken van dezelfde adviseur.

De volgende wijzigingen en herbenoemingen hebben plaatsgevonden in de samenstelling van de raad van toezicht:

- De heer F. Valkenburg is per 1 juli 2022 door het bestuur benoemd als lid van de raad van toezicht, na een bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan.

Verantwoordingsorgaan

Gezien de vele wisselingen in de samenstelling van het verantwoordingsorgaan in 2021 en 2022 heeft het verantwoordingsorgaan in februari 2022 adviesbureau GPSS ingeschakeld ter ondersteuning van het schrijven van het jaarooordeel.

De volgende wijzigingen en herbenoemingen hebben plaatsgevonden in de samenstelling van het verantwoordingsorgaan:

- De heer M. Kuijt is per 1 januari 2022 als vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden door het bestuur benoemd in het verantwoordingsorgaan.
- Mevrouw E. Borgert is per 1 januari 2022 herbenoemd voor een 2^e termijn namens de werkgevers in het verantwoordingsorgaan en heeft per 1 juli 2022 het voorzitterschap overgenomen van de heer G.J. Groeneveld.
- Mevrouw W. Vester is per 1 juli 2022 bindend voorgedragen door de BNA als vertegenwoordiger van de werkgevers in het verantwoordingsorgaan.
- De heer S. Vink is per 1 januari 2023 herbenoemd voor een 2^e termijn als lid van het verantwoordingsorgaan namens de werknemers.

Oordeel

Het Verantwoordingsorgaan constateert dat het bestuur in 2022 goed heeft gefunctioneerd en dat het bestuur heeft beoogd de bestaande governancestructuur te verbeteren door het splitsen van commissies en het toevoegen van belangrijke portefeuilles.

Aanbevelingen

Het verantwoordingsorgaan vraagt het bestuur aandacht te houden voor de samenstelling van het bestuur, aangezien binnenkort drie leden hun maximale zittingstermijn bereiken. Hiermee zal veel kennis en ervaring uit het fonds vertrekken.

3.5.2 Uitbesteding

Normenkader

Het bestuur is verantwoordelijk voor het beleid en ziet toe op een correcte uitvoering van de uitbestede werkzaamheden. Het bestuur moet 'in control' zijn. Het uitbesteden van bedrijfsprocessen dient te geschieden tegen aanvaardbare kosten en meetbare voorwaarden. Er dient rekening gehouden te worden met risicobeheersing van deze uitbestedingen. De aanstelling van een nieuwe uitbestedingspartij vindt altijd plaats op basis van RFP's bij meerdere partijen en bestrijkt steeds een beperkte termijn. De keuze voor een uitbestedingspartij dient meetbaar te zijn, niet het uitbesteden van de werkzaamheden zelf.

Bevindingen

Contractpartijen

Het fonds werkte in 2022 op basis uitbestedingsovereenkomsten samen met externe partijen voor de uitvoering van het pensioenbeheer, het vermogensbeheer en het fiduciair management. Ook waren het bestuursbureau en de custodian als externe partijen betrokken bij het fonds. Daarnaast zijn er werkzaamheden uitgevoerd door externe adviseurs op het gebied van actuariaat, communicatie, accountancy, compliance, databeheer, beloningsbeleid en risicopreferentie.

Begroting

In 2022 was er een volledige uitnutting van de begroting op het gebied van uitbestedingen. De begroting van Triple A is overschreden, deels vanwege aanvullende onderzoeksvragen vanuit het fonds. Er is in de opdrachtformulering niet expliciet aangegeven dat een budgetoverschrijding bij de opdrachtgever moet worden gemeld. De kosten per deelnemer (€185) zijn op totaalniveau binnen de kostendoelstelling (€188) gebleven.

Adviseurs

APG is één van de voor PfAB belangrijkste externe partijen waaraan wordt uitbesteed. Het bestuur heeft op advies van de Contractcommissie besloten in te stemmen met het nieuwe prijsmodel van APG en de nieuwe afspraken inzake partnership, communicatie, vermogensbeheer en kostenstructuur.

Het bestuur heeft op advies van de Beleggingsadviescommissie besloten om de MSCI World Climate Change Benchmark te volgen voor de beleggingscategorieën:

- Aandelen ontwikkelde markten
- Aandelen opkomende markten
- Investment grade bedrijfsobligaties

Het bestuur is akkoord gegaan met de selectie van:

- SSGA voor het beheer van EMD LC.
- Amundi en SSGA voor het beheer van Aandelen ontwikkelde markten.
- Amundi voor het beheer van Aandelen opkomende markten.
- UBS voor Investment Grade Corporates.

Risicopreferentieonderzoek (RPO)

In het kader van de WTP is door het bestuur besloten een Risicopreferentieonderzoek uit te laten voeren door een externe partij. Dit is in het najaar van 2022, conform het uitbestedingsbeleid, uitgevoerd door Achmea Pensioenservices.

In het kader van het RPO zijn door IG&H aanvullende werkzaamheden voorgesteld, te weten:

- Een vertaling van de risicopreferentie naar een generieke lifecycle. Dit betreft een aanvullende analyse, teneinde inzicht in de risicodraagkracht en de haalbaarheid van de pensioenambitie te verkrijgen.
- In aansluiting op het RPO een onderzoek uitvoeren met focusgroepen.

Rapportage interne audit ESG

In contracten met vermogensbeheerders is niet vastgelegd dat deze moeten rapporteren over ESG.

In nieuwe overeenkomsten zal een clause worden opgenomen omtrent de ESG-rapportage.

Marktconformiteit beloningsbeleid

Op verzoek van het bestuur heeft Montea een analyse gemaakt van de mate waarin het beloningsbeleid van PfAB marktconform is.

Strategische Sessie: SIRA (Systematische integriteitsrisicoanalyse)

Risico's die voortvloeien uit het uitbesteden aan externe partijen worden bewaakt door de commissies.

De risico's die op uitbestedingsniveau zijn geformuleerd, worden elk kwartaal geadresseerd in de operationele risicorapportages die aan de commissies worden voorgelegd.

Oordeel

Het verantwoordingsorgaan is van mening dat het bestuur, met betrekking tot het uitbestedingsbeleid, 'in control' is.

Slechts in incidentele gevallen is het uitbestedingsbeleid niet toegepast.

Rapportages over het ESG-beleid en de communicatie hierover naar de deelnemers behoeven nog enige verbetering.

Aanbevelingen

Het verantwoordingsorgaan geeft het bestuur ter overweging om ook bij kleinere uitbestedingen de procedures van het uitbestedingsbeleid zoveel mogelijk te blijven naleven en toe te zien op een duidelijke formulering van opdrachten, zodat deze niet voor meerderlei uitleg vatbaar zijn. Indien om moverende reden afgeweken moet worden van de procedures, dan dient dit beargumenteerd te worden.

Het verantwoordingsorgaan beveelt het bestuur aan de procedures van het uitbestedingsbeleid voortdurend te evalueren en desgewenst bij te stellen. Vooral in relatie tot de WTP, cybersecurity, kwaliteitsborging en kostenbeheersing.

3.5.3 Premiebeleid

Normenkader

Bij de vaststelling van de premie moet het fonds de belangen van alle deelnemers evenwichtig afwegen (meetbaar en begrijpelijk) en moet rekening worden gehouden met de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten. De premie wordt vastgesteld door de cao-partijen binnen de hiervoor geldende en aangegeven bandbreedte.

Bevindingen

Het bestuur heeft d.d. 28 oktober 2022 een adviesaanvraag aan het verantwoordingsorgaan gestuurd met betrekking tot de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten in 2023.

Op 2 november 2022 is deze adviesaanvraag bovendien uitgebreid mondeling toegelicht aan het verantwoordingsorgaan door een delegatie van het bestuur. In deze adviesaanvraag heeft het bestuur het voorgenomen besluit beschreven om de feitelijke premie voor 2023 gelijk te houden aan die van 2022, te weten 24,5% van de pensioengrondslag. Uitgaande van de toetspremie van 25,27% leidt dit tot een verlaging van het opbouwpercentage van het ouderdomspensioen naar 1,44% ten opzichte van 1,50% in 2022. Het maximale opbouwpercentage van 1,44% is mogelijk omdat gebruik wordt gemaakt van het alternatieve ingroeipad van DNB. Wanneer geen gebruik gemaakt zou worden van het alternatieve ingroeipad van DNB, zou het opbouwpercentage maximaal 1,3% kunnen zijn conform het reguliere beleid. Het alternatieve ingroeipad van DNB sluit beter aan bij de doelstelling van een stabiele premie en opbouw. Wanneer geen gebruik gemaakt zou worden van het alternatieve ingroeipad van DNB wordt dit als niet evenwichtig beoordeeld. Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen voldoet hiermee echter nog steeds niet aan het fiscaal maximum. Om het opbouwpercentage overeen te laten komen met het fiscaal maximum zou de feitelijke premie aanzienlijk moeten stijgen.

Het partner- en wezenpensioen veranderen niet en zijn reglementair vastgesteld op 1,3125% en 0,2625% van de pensioengrondslag.

Op basis van bovenstaande gegevens is de premiedekkingsgraad gestegen van 71% in 2022 naar 107,7% in 2023. Het is goed te zien dat de premiedekkingsgraad boven de 100% is, waardoor het vermogen van het fonds stabiel blijft.

Met de vermelde percentages wordt gehandeld binnen de vigerende wet- en regelgeving. Dit is passend binnen het huidige actuariële- en juridische kader, afgestemd op de actuele samenstelling van het deelnemersbestand en het gehanteerde beleggingsbeleid. Waarbij de werkgever 55% en de werknemer 45% van de premie betaalt.

Op 9 november 2022 heeft het verantwoordingsorgaan het bestuur positief geadviseerd over de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten in 2023.

Evenals in voorgaande jaren heeft het bestuur bij het premiebeleid uitgebreid aandacht geschonken aan het evenwichtigheidsvraagstuk. Bij de besluitvorming over de premie heeft het Bestuur, bezien vanuit de solidariteit en collectiviteit, oog gehad voor alle belanghebbenden: de actieve deelnemers, de gewezen deelnemers en gepensioneerden alsmede de aangesloten werkgevers.

De berekening van het opbouwpercentage is een operationele vertaling van het afgesproken beleid. Bij dit onderdeel is daarom een expliciete toetsing aan evenwichtige belangenafweging niet direct aan de orde.

Oordeel

Het verantwoordingsorgaan concludeert dat bij de premievaststelling voor 2023 voldoende rekening is gehouden met zowel de gehanteerde kostencomponenten als met een evenwichtige belangenafweging. De door een delegatie van het bestuur aanvullend verzorgde mondelinge toelichting, is door het verantwoordingsorgaan als zeer positief ervaren.

Aanbevelingen

Het verantwoordingsorgaan beveelt het bestuur aan tijdig met de verschillende stakeholders in overleg te treden en/of hen te informeren. Niet alleen inhoudelijk en/of informatief, maar vooral ook procedureel.

Op tijd zorgdragen voor een goede en begrijpelijke onderbouwing met betrekking tot de evenwichtige belangenafweging inzake de voorgenomen besluiten, beveelt het verantwoordingsorgaan nadrukkelijk aan. Wanneer evenwichtige belangenafweging niet aan de orde is, bijvoorbeeld bij de uitvoering van het afgesproken beleid, zou dit schriftelijk moeten worden aangegeven.

Gezien de korte doorlooptijd van de adviesaanvraag voor het premiebesluit voor het komende jaar, stelt het verantwoordingsorgaan een mondelinge toelichting van het bestuur zeer op prijs.

Het verantwoordingsorgaan beveelt het bestuur aan te blijven toezien op de kwaliteit van de communicatie omtrent het premiebeleid naar de deelnemers. Ervoor zorgdragen dat de communicatie-uitingen goed leesbaar en begrijpelijk zijn en tevens uitleggen waarom bepaalde keuzes worden gemaakt, wat de consequenties van die keuzes zijn en door wie de keuzes gemaakt worden, zal zeker bijdragen aan het wederzijds begrip.

3.5.4 Beleggingsbeleid en vermogensbeheer

Normenkader

Het beleggingsbeleid en vermogensbeheer wordt jaarlijks vastgesteld en moet passend zijn bij de lange termijn ambitie van het fonds, binnen de kaders van beleidsmogelijkheden en afgestemd op alle groepen belanghebbenden. Dit beleid is voldoende evenwichtig wat betreft de afweging van belangen, is onderbouwd en transparant.

Het ESG-beleid moet afgestemd zijn op alle groepen belanghebbenden. Het bestuur betreft belanghebbenden bij keuzes in het ESG-beleid en toetst of er draagvlak is voor deze keuzes.

Het vermogensbeheer dient met het beleggingsbeleid in overeenstemming te zijn.

Bevindingen

Ook in 2022 zijn het beleggingsbeleid en de beleggingsportefeuille getoetst aan de beleggingsuitgangspunten (investment beliefs). Dit heeft geleid tot de conclusie dat het beleid overeenkomstig de investment beliefs is uitgevoerd.

De investment beliefs zijn vastgelegd in een separaat document "Investment beliefs", waarbij per uitgangspunt, naast een toelichting, ook de impact op de implementatie is weergegeven.

Het huidige investment belief ten aanzien van ESG is: *"Verantwoord beleggen draagt bij aan verantwoorde, stabiele en goede beleggingsresultaten en geeft tevens uitdrukking aan de maatschappelijke betrokkenheid van het pensioenfonds"*.

'Klimaatverandering' en 'Duurzaam vastgoed en gebouwde omgeving' zijn hierin de aandachtsgebieden.

Voor vastgoed en hypotheek zijn ESG-specifieke investment casussen behandeld. Dat heeft geresulteerd in het aanscherpen en uitbreiden van de ESG-criteria in de kaderstellingen voor deze categorieën.

Het fonds heeft een ESG-overlaymanager (CTI) aangesteld om het ESG-beleid in te richten en engagement te verzorgen voor het fonds. Vanuit het bestuur is een portefeuillehouder ESG aangesteld om het ESG-beleid verder te professionaliseren en vorm te geven.

In het najaar van 2022 is een Risicopreferentieonderzoek onder de deelnemers uitgevoerd. Dit om te achterhalen welk beleid het beste aansluit bij de bereidheid en daadkracht van de deelnemers om risico's te aanvaarden met betrekking tot hun pensioen. De gemiddelde risicobereidheid ligt op 4,3 op een schaal van 0-10.

Naarmate de leeftijdscohort ouder is neemt de risicobereidheid af.

Het beleggingsbeleid is in 2022 gecontinueerd conform het reeds vigerende strategische beleid. Ook geven de investement beliefs een voorkeur aan voor passief beheer. Het strategische beleggingsbeleid blijft daarmee als volgt: een weging van 55% naar vastrentende waarden en 45% naar zakelijk waarden. Het strategische rente afdekkingspercentage blijft 55,8% op basis van markttrentes. In 2023 zal een ALM-studie worden uitgevoerd. Het resultaat daarvan kan reden zijn tot het doorvoeren van strategische wijzigingen.

In 2022 zijn de vermogensbeheerkosten gedaald met € 4,5 miljoen. Van € 14,9 naar € 10,4 miljoen. Deze daling wordt veroorzaakt door het gedaalde gemiddeld belegd vermogen, dat gedaald is van € 5.501 naar € 4.717 miljoen. Bij alle beleggingskeuzes maakt het kostenaspect onderdeel uit van de besluitvorming.

Het vermogen van het fonds bedroeg per ultimo december 2022 € 4,2 miljard (2021: € 5,6 miljard). Deze daling is met name het gevolg van de negatieve rendementen op onze beleggingen. De totale vermogensbeheerkosten bedroegen per actieve deelnemer of pensioengerechtigde € 818,- per jaar (2021: € 879,-). De vermogensbeheerkosten per deelnemer zijn lager dan die van vergelijkbare pensioenfondsen.

Voor 2022 worden alle door PfAB gehanteerde beleggingscategorieën en benchmarks als passend beoordeeld.

Het totale renteafdekkingsbeleid vindt al jaren plaats op basis van markttrentes. In 2022 is overgestapt van "Op basis van UFR" naar een curve die voor 50% bestaat uit de huidige UFR en voor 50% uit de marktrente. Per jaar zal worden bekeken in hoeverre de curve verder moet worden aangepast.

Voor het valuta-afdekkingsbeleid worden de drie grote DM valuta (USD, JPY en GBP) voor 100% afgedekt. De overige DM en EM valuta worden niet afgedekt. Het beleid is in 2022 geëvalueerd en leverde geen overtuigende argumenten op voor een aanpassing van het percentage.

Na de Russische inval in Oekraïne, op 24 februari 2022, is besloten vrijwel onmiddellijk alle beleggingen in Rusland te verkopen. Aan het begin van de oorlog vertegenwoordigden de Russische investeringen ongeveer 0,4% van de totale portefeuille. Deze beleggingen zijn, waar mogelijk, volledig gedesinvesteerd en de vermogensbeheerder onderzoekt de haalbaarheid van de verkoop van de resterende posities.

In 2021 heeft PGGM aangegeven de fondsbeheer-activiteiten stop te willen zetten voor liquide activa per begin 2023. PfAB heeft daarom selectietrajecten opgestart voor nieuwe oplossingen voor de vier beleggingscategorieën. De implementatie en de transitie zijn eind 2022 uitgevoerd.

De transitie van de PGGM-fondsen heeft geen invloed op de verdeling van de beleggingscategorieën binnen de beleggingsportefeuille. De transitie heeft wel invloed op de benchmark die wordt gehanteerd. Het fonds hanteert nu een standaard benchmark in plaats van de benchmark van PGGM.

In 2022 is gestart met de werkstroom vermogensbeheer WTP. Hiervoor is een routekaart opgesteld. Ook hebben de sociale partners de voorkeur uitgesproken voor de solidaire premieregeling (SPR) inclusief de intentie tot invaren.

Oordeel

Het beleggingsproces is uitgevoerd conform het beleggingsbeleid en de beleggingsbeginselen, zoals vastgesteld in het Beleggingsplan en de Beleggingsrichtlijnen van het Fonds.

De transitie van de PGGM-fondsen is soepel verlopen. Het verantwoordingsorgaan is regelmatig door het bestuur op de hoogte gehouden over het verloop van de transitie. Het verantwoordingsorgaan wil het bestuur complimenteren met het uitgevoerde proces en het behaalde resultaat.

Aanbevelingen

Het verantwoordingsorgaan beveelt het bestuur aan tijdig aandacht te besteden aan de eventuele gevolgen van de WTP op het vermogensbeheer.

Voor de deelnemers is het belangrijk dat het fonds zich inzet voor het beleggen op basis van ESG-doelstellingen. Speciale aandacht vraagt het verantwoordingsorgaan voor de rapportages van ESG en de communicatie daarvan aan de deelnemers.

Voorts beveelt het verantwoordingsorgaan aan om (voorgenomen) beleggingskeuzes explicieter toe te lichten aan de hand van het verband tussen rendement, kosten, risico en ESG per beleggingscategorie.

Uit het Risicopreferentieonderzoek kwam de ESG-doelstelling 'gezondheid en welzijn', naast 'klimaatverandering', als één van de twee belangrijkste doelstellingen naar voren. Het verantwoordingsorgaan beveelt aan om de doelstelling 'gezondheid en welzijn' ook op te nemen als aandachtsgebied.

Het verantwoordingsorgaan ziet de totale eindafrekening met betrekking tot de transitie van de PGGM-fondsen, zodra deze beschikbaar is, met belangstelling tegemoet. Bij toekomstige transitie's beveelt het verantwoordingsorgaan aan een overkoepelend memorandum op te stellen waarin beschreven wordt welke werkzaamheden zijn uitgevoerd om de juistheid en volledigheid van de transitie te waarborgen.

3.5.5 Toeslagen

Normenkader

Het fonds streeft ernaar om de opgebouwde rechten en uitkeringen van de actieve deelnemers, de gewezen deelnemers en gepensioneerden, waardevast te houden, door middel van een jaarlijkse voorwaardelijke indexatie op basis van de prijsontwikkeling.

Bevindingen

De maatstaf voor de indexatie van actieve deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden is gebaseerd op de prijsontwikkeling, met als peildatum voor de beleidsdekkingsgraad en de prijsstijging, 30 september van enig jaar. De effectuering vindt plaats op 1 januari van het volgende jaar. De prijsontwikkeling, op basis van het consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens, afgeleid (CPI-ah), bedroeg 14,53% in de periode van 1 oktober 2021 tot 1 oktober 2022. De beleidsdekkingsgraad per 30 september 2022 bedroeg 124,5%.

Daarbij is het per 1 januari 2022 toegestaan om de pensioenaanspraken te indexeren vanaf een beleidsdekkingsgraad van 105%, waarbij rekening gehouden dient te worden met een evenwichtige belangenafweging en er bovendien een intentie is tot invaren in het nieuwe pensioencontract conform de WTP.

Extra tussentijdse toeslagverlening

In 2022 is gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een extra tussentijdse toeslag te verlenen. Het betreft een extra toeslagverlening per 1 september 2022 van 1,48%.

Aangezien de beleidsdekkingsgraad in juni 2022 hoger was dan 105%, was er op basis van de beleidsstaffel zoals beschreven in de ABTN én op grond van de vigerende wetgeving, ruimte om per 1 september 2022 een voorwaardelijke extra toeslag toe te kennen.

Na een positief advies van het verantwoordingsorgaan op de adviesaanvraag, is deze voorwaardelijke toeslag van 1,48% per 1 september 2022 geëffectueerd.

Reguliere toeslagverlening

Aangezien de beleidsdekkingsgraad in november 2022 hoger was dan 105%, was er op basis van de beleidsstaffel zoals beschreven in de ABTN én op grond van de vigerende wetgeving, ruimte om per 1 januari 2023 een voorwaardelijke toeslag toe te kennen van 7,33%.

Het verantwoordingsorgaan heeft positief geadviseerd op het toeslagbesluit per 1 januari 2023. De toeslagverlening is conform het toeslagbeleid van het fonds vastgesteld en er heeft een evenwichtige belangenafweging plaatsgevonden. Mede hierdoor is niet gekozen om de maximale toeslag van 14,53% toe te kennen.

Op het moment dat de beraadslagingen over het voorgenomen besluit plaatsvonden, bestond nog veel onduidelijkheid en onzekerheid over de WTP. Dat vormde een belangrijke reden om niet de maximale toeslag toe te kennen. Dit vermogen blijft in het fonds en kan worden gezien als bescherming van de financiële positie van het fonds voor toekomstige toeslagen en voor eventuele compensatiemaatregelen voortvloeiend uit de WTP.

Kortingen, niet gerealiseerde indexaties en inhaalindexaties

De sinds januari 2003 niet-gerealiseerde indexatie bedraagt per 1 september 2022 voor de actieve deelnemers 17,59% en voor de gepensioneerden 20,34%, exclusief de toegepaste korting van 2,8% in 2013.

Oordeel

Het verantwoordingsorgaan oordeelt positief over de toekenning van de toeslagen die bestendig kunnen worden gefinancierd uit het vermogen boven een beleidsdekkingsgraad van 105%. Met inachtneming van het toeslagbeleid van het fonds en op basis van de vigerende wetgeving.

Hierbij heeft het bestuur rekening gehouden met een evenwichtige afweging van de belangen van alle deelnemers.

Aanbevelingen

Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur om zorgvuldigheid te blijven betrachten aangaande de communicatie-uitingen over de besluitvoering richting de deelnemers. Met name besluiten met betrekking tot toeslagen vragen om een transparante uitleg en een heldere toelichting, in het bijzonder in relatie tot de overgang naar het nieuwe pensioencontract.

3.5.6 Integraal risicomanagement

Normenkader

Het integrale risicomanagement (IRM) is voor het fonds een essentieel onderdeel voor het realiseren van de doelstellingen, voor een beheerste, veilige en integere bedrijfsvoering en om te voldoen aan de vigerende wet- en regelgeving.

Hiertoe heeft het fonds een risico-governance ingericht volgens de 'three lines of defence'.

De eerste-, tweede- en derdelijns verantwoordelijkheid is duidelijk onderscheiden, vastgelegd, wordt periodiek geëvalueerd en waar nodig aangepast.

Bestuur, Beleggingsadviescommissie (BAC), Communicatiecommissie (CC) en Pensioencommissie (PC) vormen samen de eerste lijn. De sleutelfunctiehouder risicomanagement, actuariael en compliance (RAC), die wordt ondersteund

door de Risicocommissie (RC), als tweede lijn bewaakt, toetst en adviseert de eerste lijn gevraagd en ongevraagd en controleert of de commissies binnen het vastgestelde mandaat blijven.

De sleutelfunctiehouder interne audit (IA), als derde lijn, controleert de eerste en tweede lijn (achteraf) en wordt door externe specialisten uitgevoerd.

Bevindingen

Via de geïntegreerde risicorapportages (risico-dashboards) en, onder andere, door het opstellen van opinies bij voorgenomen besluiten, worden het bestuur en commissies geadviseerd, opmerkzaam gehouden en is er controle over de opvolging daarvan. Denk daarbij, ondermeer, aan de risico's als gevolg van WTP, herinrichten/ transitie return-portefeuille (PGGM), de gevolgen van de Russische inval in Oekraïne met betrekking tot het landenbeleid, ESG-risicomanagement/ nieuwe portefeuillehouder ESG.

Het Werkstroomplan WTP-Risicobeheer is ontwikkeld en het fonds wordt ingericht volgens het 'target operating model' (TOM).

Voor 2022 is een jaarplan RAC opgesteld, hetgeen ook in grote lijnen is uitgevoerd.

Voor het IT-beleid zijn dit jaar, onder verantwoordelijkheid van de RAC-functie, de beleidsstukken geactualiseerd. Ondermeer door middel van toevoeging van onderwerpen als fraude, cybersecurity en risico's bij uitbestedingspartijen, zijn IT-risicomanagement jaarkalenders opgesteld en is vanuit de eerste lijn een portefeuillehouder IT ten behoeve van IT-processen benoemd.

Het fonds onderkent het risico en de kwetsbaarheid met betrekking tot IT-systemen, die in gebruik zijn bij de externe partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed. Denk daarbij in het bijzonder aan APG en vermogensbeheerders.

Oordeel

De sleutelfunctiehouder Risicobeheer, Actuarieel en Compliance (RAC) en de Risicocommissie (RC) hebben een duidelijke plaats en taak verworven in de totale beleidsopzet van het fonds.

Er wordt proactief gereageerd en gehandeld in de richting van bestuur en commissies.

Aanbevelingen

Ook het komend jaar zal, als gevolg van de inwerkingtreding van de WTP, de nodige aandacht worden gevraagd van RC en RAC.

Het monitoren en vervolgens vastleggen van vanuit de jaarkalender RAC voortvloeiende activiteiten, zullen inzicht moeten geven in de voortgang en afhandeling hiervan.

Het permanent toezicht houden op de opinies en activiteiten die zijn uitgezet in de richting van het bestuur, blijft belangrijk.

3.5.7. Communicatie

Normenkader

Het fonds informeert haar deelnemers tijdig en begrijpelijk over hun pensioen. Waarbij tevens een toetsing aan de Wet pensioencommunicatie plaatsvindt.

Inzicht kunnen geven in de individuele pensioenaanspraken en de diverse keuzemogelijkheden danwel -onmogelijkheden, in begrijpelijke, op de doelgroep toegesneden termen, is prioriteit.

Alle deelnemers dienen bereikt te worden op de voor hen meest doeltreffende wijze. Ook moet er handelingsperspectief geboden worden, waarbij evenwichtige belangenafweging tussen de diverse groepen eveneens een belangrijk item is.

Bevindingen

Met ingang van het nieuwe kalenderjaar is de oorspronkelijke commissie CPC, gesplitst in een Pensioencommissie (PC) en een Communicatiecommissie (CC).

Een nieuw communicatiebeleidsplan 2022-2024 is begin 2022 opgesteld, evenals het communicatie jaarplan 2023, dat in november 2022 beschikbaar kwam.

Met het oog op de transitie rond de WTP, is aandacht besteed aan de communicatie met de deelnemers. Dit vooral met als doel realistische verwachtingen te scheppen.

Voorts zijn, op verzoek van de sociale partners, in totaal vijftien verbindingssessies/ bijeenkomsten 'Pensioen & Vreugd', georganiseerd. In het bijzonder bedoeld voor de actieve deelnemers.

Specifiek voor de gepensioneerden zijn medio 2022 een drietal bijeenkomsten belegd, waarin de financiële positie van het fonds, het (verantwoord) beleggen en het nieuwe pensioenstelsel stonden geagendeerd. Dankzij de website, maar ook met regelmaat via het social media-platform LinkedIn en de nieuwsbrief, wordt adequate informatie op een begrijpelijk niveau, aan de deelnemers verstrekt.

Voorts wordt vier keer per jaar een digitale nieuwsbrief verzonden. Van de geadresseerden opent 69% de nieuwsbrief en 16% klikt door. LinkedIn wordt vooral gebruikt om te zenden.

In het 3^e kwartaal van 2022 is een Risicopreferentieonderzoek gehouden. Ruim 38.000 deelnemers zijn benaderd. Minder dan 2.300 deelnemers (6%) hebben gereageerd. Daarvan bleken 1.900 reacties bruikbaar. De totale respons komt daarmee op 5%. Daarbij bleek bovendien dat de groep vanaf 58 jaar met 1126 respondenten sterk dominant is ten opzichte van de groep tot 58 jaar (773).

Een punt van zorg blijft, zeker met het oog op de transitie rond de WTP, dat nog steeds niet van iedereen een e-mail-adres bekend is.

Verder blijkt het moeilijk om de grote groep (buitenlandse) gewezen deelnemers te bereiken.

Mede met het oog op de WTP is aandacht gevraagd voor de actualiteit van de missie en visie van het fonds.

Het tot tweemaal toe tussentijds verhogen van de pensioen(aansprak)en (per 1 september 2022 en per 1 januari 2023) is voorafgaand daaraan, via de geëigende kanalen met de deelnemers gecommuniceerd.

Nu de Covid19-maatregelen officieel beëindigd zijn, behoren de beperkingen die er waren met het oog op de mondelinge (live) communicatie, ook tot de verleden tijd.

Oordeel

De aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan zijn ter harte genomen, maar hebben nog niet in alle gevallen geleid tot de gewenste uitkomst.

Het verantwoordingsorgaan is positief over de inspanningen van het fonds om met de deelnemers in gesprek te komen en te blijven.

Ook over de aanpassingen in de vormgeving (met name van de website) en overige communicatie-uitingen, zodat deze beter aansluiten bij de huidige tijd en achtergrond van het fonds, is het verantwoordingsorgaan positief.

Aanbevelingen

Het verantwoordingsorgaan bepleit een regelmatige informatie aan de deelnemers over de WTP. Op een begrijpelijke wijze gecommuniceerd en bij voorkeur toegesneden op de persoon/ groep/ cohort en op maat. Vanuit het besef, dat alleen via betrouwbare communicatie, tegenwicht kan worden geboden aan de veelheid van berichtgeving over pensioenen in de media. Het is daarbij aanbevelenswaardig het credo 'niet wat jij zegt, maar wat de ander hoort', steeds als uitgangspunt voor de communicatie-uitingen te hanteren.

Voorts verdient het organiseren van live-bijeenkomsten zeker aanbeveling. In dat kader bepleit het verantwoordingsorgaan de in 2022, tijdens deelnemersbijeenkomsten opgehaalde input, voor zover relevant, te gebruiken voor het herijken van de missie en visie.

Het inzicht voor de deelnemer, met betrekking tot de inspanningen van het fonds in het kader van ESG, dient duidelijker te worden uitgedragen. De communicatie in dit verband, dient bij voorkeur via de website en de nieuwsbrief plaats te vinden.

Het fonds dient zich te blijven inzetten om alle deelnemers te benaderen c.q. te kunnen informeren via de daarvoor geëigende kanalen. Met name digitaal. Hetgeen de noodzaak, om van zoveel mogelijk deelnemers een e-mailadres beschikbaar te hebben, nog eens onderstreept.

3.5.8 Toekomst

Normenkader

Het bestuur van het fonds heeft een heldere en realistische visie op de toekomst, alsmede op de ontwikkeling van de branche. Men handelt transparant en doortastend met het oog op de continuering van een betaalbare en stabiele regeling. Naast de voorbereidingen op de nieuwe Wet Toekomst Pensioenen (WTP) dient er ook voldoende oog voor de toekomstontwikkeling van het eigen fonds te zijn.

Bevindingen

Op 30 maart 2022 is het voorstel voor de Wet Toekomst Pensioenen (WTP) door minister Carola Schouten naar de Tweede Kamer gestuurd en op 22 december 2022 heeft de Tweede Kamer het wetsvoorstel aangenomen. In 2023 zal het aangenomen wetsvoorstel worden behandeld in de Eerste Kamer en naar verwachting zal de wet in werking treden op 1 juli 2023.

In de eerste helft van 2022 heeft het onderwerp WTP veel aandacht en tijd gevraagd van het bestuur. In februari 2022 is het Programmplan Wet Toekomst Pensioenen vastgesteld door het bestuur. In het 2^e kwartaal 2022 hebben de sociale partners een voorlopig besluit genomen met betrekking tot het nieuwe pensioencontract, te weten de solidaire premieregeling (SPR), waarbij de werkgevers de wens hebben geuit om individuele flexibele elementen toe te voegen aan de regeling.

De uitkomst van de strategiedag van 9 februari 2022 was dat het bestuur van het Pensioenfonds voor de Architectenbureaus wil doorgaan als zelfstandig fonds. Ook is besproken dat er nu geen aanleiding is om de missie, visie en

strategie van het fonds aan te passen, maar dat deze op onderdelen wel moet worden herijkt, omdat de uitgangspunten achterhaald zijn danwel beter bij de huidige situatie van het fonds dienen aan te sluiten.

De in 2022 gehouden strategische sessies van het bestuur zijn veelal gewijd geweest aan kennissessies en updates rondom de WTP. Ook zijn de risico's voor de continuïteit van het fonds onderzocht en besproken. Mogelijke risico's voor de continuïteit zijn:

- Het opzeggen van het uitvoeringscontract
- Onzekerheid over de toekomst van de BNA (waardoor de verplichtstelling vervalt)
- Sociale partners kiezen een te complexe regeling
- Een disconnectie met de achterban.

De gevolgen van het mogelijk vervallen van de verplichtstelling zijn in 2022 onderzocht en in kaart gebracht door de trainee van het Pensioenlab, de heer V. van Nunspeet.

Oordeel

Het verantwoordingsorgaan is positief over het feit dat het onderwerp Toekomst is opgenomen in de strategische kalender van het bestuur. Het bestuur heeft een proactieve houding aangenomen in het WTP-traject en reserveert voldoende tijd om strategische onderwerpen met elkaar te bespreken.

Aanbevelingen

Het Verantwoordingsorgaan adviseert om in 2023 de risico's voor de continuïteit van het fonds te blijven monitoren, onder andere, door met de sociale partners in gesprek te blijven over het nieuwe pensioencontract en de toekomstige ontwikkelingen in de architectenbranche.

3.6 Afsluiting

Het verantwoordingsorgaan waardeert de inzet van het bestuur en de raad van toezicht. De onderlinge samenwerking tussen bestuur, raad van toezicht en verantwoordingsorgaan vindt plaats met een open en constructieve houding. Het verantwoordingsorgaan ziet de samenwerking voor het komende jaar met vertrouwen tegemoet.

26 mei 2023

E. Borgert (voorzitter), B. van den Bos (vice-voorzitter), M. Kuijt, D. Verweij, W. Vester en S. Vink.